

Netradičná koaličná „spolupráca“ Dobová tlač o ľudákoch a slovenských agrárnikoch v rokoch 1927 - 1929

MICHAL MARTĀK

Unusual Coalition “Cooperation”; On Contemporary Articles
Concerning the Ludaks and the Slovak Agrarians in 1927 - 1929

ABSTRACT: The presented paper focuses on the period of common existence of the Ludaks (Hlinka's People's Party) and the Agrarians (Agrarian Party) in the governing coalition in 1927 - 1929. On the one hand, this period is characterised by persistent mutual mistrust and rivalry, on the other hand by the interest in a potential cooperation in the National Assembly. The paper focuses on the response of the press to the local and provincial elections held in 1927 and 1928, as well as on the relations between the parties on the background of culminating internal party crises (in the Agrarian Party in the context of the dispute between V. Šrobár and M. Hodža and in Hlinka's People's Party in connection with the political court case involving V. Tuka, and protest manifestations of F. Tománek and F. Juriga). The paper is concluded with an analysis of the relations within the context of parliamentary elections in 1929, the campaign that preceded them, and the consequences ensuing from them.

Keywords: Agrarian Party in Slovakia, Hlinka's People's Party, Relations in 1927 - 1929

Cieľom príspevku je objasnenie vzťahu agrárnej strany na Slovensku a Slovenskej ľudovej strany v období ich spoločného pôsobenia vo vládnej koalícii v rokoch 1927 - 1929 predovšetkým podľa toho, ako ho prezentovala regionálna, celoslovenská i celoštátna stranická tlač. Na jednej strane je príznačné pretrvávajúcou vzájomnou nedôverou a súperením, ale na strane druhej aj záujmom o perspektívnu spoluprácu v Národnom zhromaždení. Na rozdiel od doteraz jedinej štúdie Milana Zemka, v ktorej sa vzťahmi agrárnikov a ľudákov v čase ich jedinej vládnej koaličnej, colno-kongruovej spolupráce v rokoch 1926 - 1929 zaoberal,¹ upriamujeme pozornosť na

¹ ZEMKO, Milan. Začiatok a koniec jedného koaličného partnerstva. (K vzťahu medzi Milanom Hodžom a jeho agrárnou stranou a Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou v rokoch občianskej koalície.) In PEKNÍK, Miroslav (ed.). *Milan Hodža a agrárne hnutie*. Bratislava : Ústav politických vied SAV, 2008, s. 114-128. Okrem tejto sa autor príspevku vzťahom oboch politických subjektov venoval aj v prácach: MARTĀK, Michal. K vzťahom agrárnej strany na Slovensku a HSLS v prvej polovici tridsiatych rokov 20. storočia. In NEMEŠ, Jaroslav, PAPAĀK, David (eds.). *Ružomberský historický zborník III*. Ružomberok : Filozofická fakulta Katolíckej univerzity, 2009, s. 205-223; MARTĀK, Michal. Slovenskí agrárnici a ľudáci : pohľad na vzájomné vzťahy v rokoch 1935 - 1938. In *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně* : řada společenských věd, 2014, roč. 28, č. 1, s. 71-87; MARTĀK, Michal.

ohlas obecných a krajiniských volieb v rokoch 1927, resp. 1928, ale aj vzájomné vzťahy na pozadí vrcholiacich vnútrostraníckych kríz, v agrárnej strane v kontexte so sporom V. Šrobára a M. Hodžu a v ľudovej strane v spojitosti s politickým procesom s V. Tukom, či protestnými prejavmi F. Tománka a F. Jurigu. Príspevok uzatvára analýza vzťahov v kontexte s parlamentnými voľbami v roku 1929, kampaňou, ktorá im predchádzala, ale i dôsledkami z nich plynúcich.

Vo vnútri ľudovej strany postupne dozrieva atmosféra v prospech jej vstupu do vládnej koalície a nasledovali spoločné jednania, pre ktoré sa všeobecne základom stali zákonné návrhy pevných obilných ciel a kongruy ad hoc.² V júni 1926 parlament práve s podporou ľudovej strany, ale súčasne s odporom socialistických strán a komunistov, prijal zákon o poľnohospodárskych clách a kongruie, čo v podstate spolu s pozitívnym postojom k štátnemu rozpočtu na rok 1927 značilo účasť ľudákov v parlamentnej väčšine, zatiaľ bez zastúpenia vo vláde.

V tlači bola táto skutočnosť vnímaná ako obrat taktiež vo vnútornej politike agrárnej strany, osobitne v jej slovenskej frakcii. „*Najprudší protivníci novej konsolidačnej politickej myšlienky Slovenska*“, ako označenie slovenských agrárnikov, si totiž museli uvedomiť, že obratom ľudáckej taktiky a politiky sa zároveň odstránila prekážka pre ich pozitívnu prácu. Podľa *Lidových novín* aj ľudáci pochopili, že otázky Slovenska nie sú predurčené k tomu, aby sa stali straníckou korisťou všelijakých záujmových stranických skupín v Prahe, čo by bolo na škodu Slovenska, ale že sú a majú byť otázkami, ktoré vraj môžu a majú najlepšie vyriešiť slovenskí činitelia. Predpokladom k tomu však malo byť prispôbenie sa ľudákov a upustenie od akýchkoľvek nemožností. Prirodzene, mysleli sa tým ľudácke štátotvorné požiadavky.³

Vstup ľudákov do vlády, dôležitý pre mocenskú politiku jednotlivých strán, by znamenal hlavne pre slovenských republikánov nechať si vziať z rúk iniciatívu k všetkému, čím Slovensko bude „*hojene*“ a vzdať sa zásluhy za usporiadanie vecí, čo by bolo väčším ústupkom a väčšou porážkou, ako akákoľvek volebná prehra. Preto sa očakával ešte dlhý a húževnatý odpor agrárnikov proti vstupu ľudákov do vlády, aj keď na druhej strane v okamžitých mocenských presunoch bolo možné zaregistrovať ozdravenie nielen slovenských pomerov vôbec, ale i čulejší a prudší život v samotných stranách a tým aj bezpečné a isté zosilnenie slovenských republikánov v budúcnosti.⁴

Je známe, že prehlásenie tretej vlády A. Švehlu odhlasovala už aj ľudová strana. J. Tiso konštatoval, že motívom pre podporu vlády bola jej protisocialistická tendencia, významná katolícka zložka a úspech občianskeho bloku pri presadení parity cirkevných učiteľov. „*Rozhodli sme sa hlasovať za prehlásenie vlády, aby sme mohli v krátkej budúcnosti rozhodovať o vážnom kroku prípadného vstupu strany do vlády*

Mediálny obraz vzťahov agrárnej strany na Slovensku a Slovenskej ľudovej strany v rokoch 1921 - 1925. In ZMÁTLO, Peter, POVAŽAN, Juraj (eds.). *Kultúra pretrvá svojho tvorcu : zborník venovaný 20. výročiu úmrtia Ladislava Hanusa*. Ružomberok : Verbum - vydavateľstvo KU, 2014, s. 161-199.

² UHLÍŘ, Dušan. Republikánska strana lidu zemědělského a malorolnického ve vládě panské koalice. In *Československý časopis historický*, roč. 18, 1970, č. 2-3, s. 202.

³ Slovenští agrárníci a ľudovci. In *Lidové noviny*, roč. 34, 21. 11. 1926, č. 586, s. 3.

⁴ Boj o moc na Slovensku. In *Lidové noviny*, roč. 34, 14. 11. 1926, č. 573, s. 1.

(...) s povedomím (...) vydobýjať si sväté právo slovenského národa na autonómiu.⁶ V čase Hlinkovej neprítomnosti sa tak strana usilovala udržať situáciu na tom bode, na ktorom mohla o nej rozhodovať i ľudová strana.⁶

Protisocialistický smer novej vlády a zastúpenie strán Maďarov a Nemcov ocenil aj J. Buday. Zároveň však pripomenul slová K. Kramáča z decembra 1925 o vyrovnaní so Slováckmi a namietal, že vládne prehlásenie neobsahovalo zmienku o riešení vitálnych otázok Slovenska, ako boli napr. väčšie investície, napomáhanie priemyslu, podpora vývozu poľnohospodárskych produktov slovenských roľníkov, obsadzovanie miest v štátnych úradoch na Slovensku len Slováckmi atd.⁷ Ešte na poslednom predvianočnom zasadnutí sa práve J. Buday stal podpredsedom parlamentu.⁸

Ľudová strana napokon vstúpila do vlády 15. januára 1927, v čase vrcholiacich priprav „záblesku autonómie“, ako označili ľudáci krajské zriadenie⁹ Jej zástupcami v nej sa na poste ministra verejného zdravotníctva a telesnej výchovy stal J. Tiso a na poste ministra pre zjednotenie zákonov a organizácie správy M. Gažík. Výkonný výbor ľudovej strany 3. februára 1927 na zasadnutí v Ružomberku konštatoval, že vstupom do vlády sa zmenilo len pracovné a bojové miesto jej zástupcov, nie však pomer slovenského národa k českému národu v rámci štátu, že ľudová strana stále a pevne stojí na svojom doterajšom programe, na uskutočnení Pittsburskej dohody. V návrhu zákona o reforme verejnej správy ľudová strana nevidela zákon o politickej autonómii Slovenska a ohradila sa proti tomu, aby bol tento zákon považovaný za vyriešenie slovenskej otázky. A. Hlinka chápal prisľúbenie reorganizácie politickej správy a krajské zriadenie ako správne taktické kroky smerom ku konečnému cieľu – autonómii.¹⁰

Rozhodnutie pre koalíciu však nebolo v strane prijaté výsostne pozitívne. Prvým signálom svedčiacim o nespokojnosti voličov s politikou ľudovej strany a najmä s jej vstupom do vlády boli voľby do obcí, ktoré sa na Slovensku konali 16. októbra 1927. V nich totiž aj napriek víťazstvu HSLS zaznamenala ľudová strana oproti voľbám do Národného zhromaždenia spred dvoch rokov výraznú stratu, viac ako 60-tisíc hlasov, kým agrárna strana na Slovensku zaznamenala takmer 19-tisícový zisk.¹¹ Podobné výsledky zaznamenali tieto strany tiež v Ružomberskom okrese. Oproti parlamentným voľbám v roku 1925¹² stratila ľudová strana 3816 hlasov a teda

⁵ TISO, Jozef. Rozhodnutie padlo... In *Slovák*, roč. 8, 22. 10. 1926, č. 238, s. 1.

⁶ A. Hlinka v tom čase absolvoval prednáškové turné v USA a v júni sa zúčastnil na Eucharistickom kongrese v Chicagu. V čase jeho neprítomnosti viedlo stranu 5-členné direktórium, J. Tiso, V. Tuka, F. Juriga, K. Krčméry a V. Ravasz, J. Tiso bol zároveň predsedom klubu. SIDOR, Karol. *Andrej Hlinka (1864 – 1926)*. Bratislava : b. v., 1934, s. 545.

⁷ Reč poslanca dra Budayho o Švehlovom vládnom vyhlásení. In *Slovák*, roč. 8, 22. 10. 1926, č. 238, s. 3.

⁸ *Národné zhromaždenie republiky Československé v prvém desetiletí*. Praha : Předsednictvo poslanecké sněmovny a předsednictvo senátu, 1928, s. 1138.

⁹ K vstupu HSLS do vlády pozri napr. HOLÁK, Martin. Vstup Hlinkovej slovenskej ľudovej strany do vládnej koalície. In *Historický zborník*, roč. 14, 2004, č. 2, s. 30-41.

¹⁰ SIDOR, Karol - VNUK, František. *Andrej Hlinka 1864 – 1938*. Bratislava : Lúč, 2008, s. 581-582.

¹¹ Výsledky volieb prevzaté od: ŠUCHOVÁ, Xénia. Prílohy II – Politický systém. In ZEMKO, Milan, BYSTRICKÝ, Valerián (eds.). *Slovensko v Československu (1918 – 1939)*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2004, s. 592.

¹² Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči – pracovisko Archív Liptovský Mikuláš (ďalej ŠAZABY-LM), f. Okresný úrad v Ružomberku 1923 – 1945 (ďalej OÚ-R), kart. 104, inv. č. 302, č. 11052/1925 adm.

jej podpora poklesla takmer o 21 percent, kým agrárna strana registrovala nárast o 3,63 %, čo znamenalo 585 voličských hlasov.¹³ I keď na základe údajov o obecných voľbách nebolo možné robiť závery pre eventuálne parlamentné voľby a voličskú podporu v nich, pretože sa neuskutočňovali vo všetkých obciach, aspoň čiastočne mohli pôsobiť korigujúco na stranícke vedenie.

Agrárnická tlač hneď na druhý deň po voľbách konštatovala vzostup republikánskej strany, predovšetkým na východnom Slovensku¹⁴ Zvlášť sa v nej podčiarkoval výrazný úspech agrárikov na úkor svojich koaličných partnerov – ľudákov. Ľudová strana stratila svojich voličov na úkor kresťanských socialistov, sociálnych demokratov a komunistov, ako tomu bolo v Bratislave. Išlo o tých voličov, ktorí v ľudáckej „*opozičnej politike videli najlepší protiútok k rozniecovaniu štátu a Slovenska*“.¹⁵ Zaregistrovať možno aj zjavné nadšenie zvýraznené zdôraznením toho, že ľudová strana po týchto voľbách „*stratila právo hovoriť v mene celého národa slovenského*“, dokonca ho už nemala „*ani v mene najväčšej slovenskej strany*“. *Slovenský denník* síce uverejnil „*definitívne výsledky volieb*“, v štatistike však išlo len o jeho želanie, pretože v skutočnosti aj po voľbách ostala najsilnejšou stranou na Slovensku ľudová strana.

Po voľbách J. Buday kritizoval predvolebnú agitáciu koaličného partnera republikánskej strany, ale predovšetkým Československú stranu lidovú a prirovnal ich k agitačným praktikám komunistov a Maďarov.¹⁶ Rovnaké sklamanie aj s výsledkami netajil ani A. Hlinka, ktorý ich označil za skorumpované. Upozornil na podvody pri zostavovaní kandidátok, „*sám županský úrad v Košiciach zvrhol sa na obyčajný sekretariát agrárnej strany*“. A. Hlinka ďalej kritizoval, že na rozdiel od ľudákov agrárik M. Hodža, J. Botto, A. Štefánek, P. Blaho pri svojich zhromaždeniach vôbec neprotestovali proti akcii lorda Rothermera.¹⁷ Neúspech mičurovcov na Slovensku podľa neho svedčí o nezmyselnosti rozkolu v tábore katolíkov. A. Hlinka konštatoval straty ľudovej strany, pozitívny výsledok agrárnej strany však pripisoval tomu, že si privlastnili všetky občianske kandidátky. Ako ďalšiu príčinu strát ľudovej strany označil vstup do vlády a z neho plynúce rozhárané pomery v strane.¹⁸

V hodnotení ročného pôsobenia vo vláde, disponujúc aj nie príliš priaznivými výsledkami obecných volieb, ľudáci konštatovali, že sa strane nedostalo takých očakávaných výhod ako ostatným vládnym stranám. Aj vnútri koalície bolo neustále napätie, republikánska strana v snahe skompromitovať ľudákov veľmi presne poznamenala, že pri svojom postavení vo vláde nebudú môcť urobiť pre voličov to, čo im pred vstupom do vlády sľúbili. Pri posudzovaní ľudáci ďalej spomenuli aj systematizáciu miest úradníkov a zamestnancov, v ktorej sa obchádzali Slováci, investície na Slovensku boli tiež nepostačujúce. Pobyt vo vláde hodnotili ako optický klam so zodpovednosťou bez práv. Konštatovali viac straty ako zisku sľubovaného pred vstu-

¹³ ŠAZABY-LM, f. OÚ-R, kart. 104, inv. č. 303, č. 4772/1927 adm.

¹⁴ Po voľbách. In *Slovenský denník*, roč. 10, 17. 10. 1927, č. 237, s. 1.

¹⁵ Definitívne výsledky volieb do obcí na Slovensku. In *Slovenský denník*, roč. 10, 20. 10. 1927, č. 239, s. 1.

¹⁶ BUDAY, Jozef. Naše poučenie z obecných volieb. In *Slovák*, roč. 9, 20. 10. 1927, č. 235, s. 1; *Slovák*, roč. 9, 21. 10. 1927, č. 236, s. 1.

¹⁷ Išlo o revizionistickú kampaň orientovanú na zmenu hraníc na etnickom základe, ktorú viedol v rokoch 1927 – 1928 anglický lord Rothermere v prospech Maďarska.

¹⁸ HLINKA, Andrej. Slovo našim voličom. In *Slovák*, roč. 9, 22. 10. 1927, č. 237, s. 1-2.

pom a nedodržanie dohody. Sklamanie bolo veľké, v Slovákov navyše označené ako zvláštna záľuba „nedodržať dané slovo, nesplniť sľuby, odtajiť dohody“.¹⁹

Dezilúzia ľudovej strany vyplývala zaiste taktiež zo skúsenosti, že obsadenie nie príliš kľúčových rezortov jej nedávalo príležitosť pôsobiť na vývoj politiky štátu voči Slovensku rozhodujúco a už vôbec nie podľa vlastných predstáv. Aj v tom môžeme pozorovať dôvod, prečo sa postupom času strana čoraz viac uchýľovala k zdôrazňovaniu úplnej územnej a politickej autonómie a spochybňovaniu krajinského zriadenia ako konečného štátoprávneho riešenia Slovenska.

V tomto duchu sa niesol aj jubilejný zjazd ľudovej strany v Trenčíne pri príležitosti 10. výročia podpísania Pittsburskej dohody, teda dokumentu, na ktorom podľa A. Hlinku ľudová strana „*stojí a padá*“. Podľa neho sa krajinské zriadenie nemohlo vyrovnáť ustanoveniam obsiahnutým v Pittsburskej dohode a bolo len zábleskom autonómie, ľudová strana ho chápala ako „*prvú splátku Československého štátu slovenskému národu*“. A. Hlinka na záver zhromaždenia ešte dodal, že „*ľudová strana je ochotná ostať vo vláde len ako rovnocenný činiteľ. Akonáhle však spozorujú, že slovenskí agráreni, ktorí si vyplastnili Slovensko, chcú aj naďalej terorizovať, z vlády hneď vystúpia*.“ Dĺžny svojej povesti neostal ani F. Tománek, ktorý sa okrem ostrého protičeského prejavu vyjadril aj na adresu pozemkovej reformy na Slovensku, ktorej korupčné uskutočňovanie pripisoval nielen na vrub slovenských agrárikov, ale i Čechov.

Ešte v lete roku 1927 sa zákonom č. 125 o organizácii politickej správy stalo Slovensko jednou zo štyroch československých krajín a jeho územie bolo po prvýkrát definované vo vlastných administratívnych hraniciach. Toto úsilie – docieľiť na celom území Československej republiky jednotnú organizáciu a výkon správy – malo čiastočne uspokojiť samosprávne potreby Slovenska a politické ambície nacionalistických strán, samozrejme bez narušenia princípu čechoslovakizmu.²⁰ Kým ľudáci sa ho usilovali prezentovať ako významný krok k politickej autonómii Slovenska, časť slovenských agrárikov ho neschvaľovala a zdôrazňovala potrebu zachovať „osvedčené“ župné zriadenie.²¹

Prvé voľby krajinských zastupiteľstiev sa uskutočnili 2. decembra 1928. Podľa zákona nepolitické voľby²² však boli pre obe sledované strany rozšírené o ďalší rozmer. Svedčí o tom správa Kancelárie prezidenta republiky, podľa ktorej došlo v septembri 1928 k politickej dohode medzi M. Hodžom a A. Hlinkom, keď sa obaja dohodli na spoločnom postupe proti československým ľudákovi na Slovensku, a to zvlášť počas volieb, pred ktorými nastalo rozdelenie vplyvu v okresoch. Správa da-

¹⁹ Po jednom roku. In *Slovák*, roč. 10, 15. 1. 1928, č. 12, s. 1.

²⁰ ŠUCHOVÁ, Xénia. Problémy organizácie politickej správy na Slovensku v predmníchovskej republike. In ZEMKO, Milan, BYSTRICKÝ, Valerián (eds.). *Slovensko v Československu (1918 - 1939)*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2004, s. 109; ŠUCHOVÁ, Xénia. Zavedenie krajinského zriadenia na Slovensku roku 1928 : kompetencie a prvé rozpočty. In *Historický časopis*, roč. 45, 1997, č. 3, s. 487-509.

²¹ ZEMKO, Milan. Začiatok a koniec jedného koaličného partnerstva. (K vzťahu medzi Milanom Hodžom a jeho agrárnou stranou a Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou v rokoch občianskej koalície.) In PEKNÍK, Miroslav (ed.). *Milan Hodža a agrárne hnutie*. Bratislava : Ústav politických vied SAV, 2008, s. 123.

²² KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí koruny české, svazek XIII. (1918-1929)*. Praha; Litomyšl : Paseka, 2000, s. 640.

lej hovorí aj o tom, že na tejto dohode boli hmotne zainteresovaní rovnako ľudová strana i Hodža.²³ Skutočne, v rámci predvolebnej kampane bolo v straníckej tlači oboch strán badať výsledky dohody, zmierlivý prístup a upriamovanie pozornosti na vzájomné miestne osobné spory a negatívny prístup voči komunistickej strane. Jej postoj voči obom stranám bol podobný, o čom svedčí napr. správa Krajského súdu v Levoči. Podľa nej na zhromaždení komunistickej strany v Smolníku označil F. Neuwirth, robotník Vápenky v Margecanoch, agrárnikov „*len za veľkých bankovníkov a veľkostatkárov, ktorí si zaviedli agrárne clá*“. Rovnako aj „*Hlinkova strana mala vybojovať autonómiu, ale akonáhle dostala veľa hlasov, zapredala slovenskú národnosť a autonómiu a spojila sa s českou buržoáziou, no nezabudli na farárov a odhlasovali im kongruu*“.²⁴

Výsledky volieb boli potvrdením tendencií z obecných volieb spred roka, aspoň z pohľadu agrárnikov. Tí totiž zaznamenali ešte väčší úspech, keď so ziskom 20,54 % mali nárok na osem mandátov v krajskom zastupiteľstve. Ľudáci naopak v porovnaní s výsledkami spred roka zaznamenali minimálny, dvojpercentný zisk, avšak za posledné tri roky zaznamenali takmer desaťpercentný pokles. To ich oprávňovalo na deväť krajských mandátov. V krajskom zastupiteľstve však napokon vládnym zásahom a menovaním ďalších členov agrárnici obsadili o jedno kreslo viac ako ľudáci.²⁵ Republikánska strana s veľkým nadšením uverejnila na stránkach svojej tlače správu o svojom veľkom víťazstve. Poukazovala na to, že ani sociálni demokrati nedosiahli takýto úspech v čase svojej najväčšej popularity. Svoje výsledky samozrejme agrárnici okamžite porovnávali s pozíciou ľudovej strany, pričom nezabudli zdôrazniť jej úpadok.²⁶ Agrárnická tlač pohotovo reagovala aj na informácie propagované krátko po voľbách a spochybňujúce víťazstvo republikánskej strany na Slovensku. Šíriteľmi týchto správ mali byť pochopiteľne ľudáci, ktorí sa vraj nevedeli zmieriť s pre nich nepriaznivým výsledkom a snažili sa svoju prehru niečím ospravedlniť. Rovnako na svojich stránkach vyvracali agrárnici obvinenia J. Siváka o machináciách s volebnými zápisnicami a nedovolenými korektúrami v prospech agrárnej strany.²⁷

²³ Masarykův ústav a archiv AV ČR, f. TGM, R-republika 1918 – 1937, kart. 416, Milan Hodža, Dohoda Hlinku s Hodžom; zápis o tejto dohode je uložený aj v Archíve Kanceláre Prezidenta republiky (ďalej AKPR), f. Kancelár prezidenta republiky (ďalej KPR), kart. 148, T 267/25, Záznam zo 7. 9. 1928.

²⁴ Štátny archív v Prešove – Špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči, f. Krajský súd v Levoči 1924 – 1948, inv. č. 51, Tk 863/1928.

²⁵ Výsledky prevzaté od: ŠUCHOVÁ, Xénia. Prílohy II – Politický systém. In ZEMKO, Milan, BYSTRICKÝ, Valerián (eds.). *Slovensko v Československu (1918 – 1939)*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2004, s. 581. Tu treba poznamenať, že M. Hanula vo svojom príspevku Agrárna strana a regionálne voľby na Slovensku v 20. rokoch 20. storočia v zborníku *Agrárni strany ve vládních a samosprávnych štruktúrach medzi svetovými voľkami* (Ed. Blanka Rašticová) na strane 142 uvádza nesprávny údaj o pomere obsadených mandátov oboch strán agrárnikov a ľudákov v krajskom zastupiteľstve, pretože počet vládou menovaných bol v pomere 8:6, čo v konečnom účtovaní znamenalo pomer 16:15 a nie uvádzaný 16:11.

²⁶ „*Republikánsku stranu treba však pri odhadovaní jej dobrých pozícií prirovnať k strane ľudovej, aby bolo jasné každému, ako úžasne sa zmočila republikánska strana... Toto je teda úpadok, ktorý dokazuje, na akých slabých nohách si stála ľudová strana, keď za tri roky mohla ztratit polovicu tých hlasov, ktorých sa jej podarilo zachrániť.*“ Vyše miliona republikánskych voličov. In *Slovenský denník*, roč. 11, 4. 12. 1928, č. 278, s. 1.

²⁷ Ľudáci hľadajú príčiny svojho víťazstva. In *Slovenský denník*, roč. 9, 6. 12. 1928, č. 280, s. 2.

Po komplikáciách v agrárnej strane, súvisiacich s odchodom nemocného A. Švehlu z politiky, sa napokon po krátkom zastupujúcom Šrámekovom premiérstve stal prohradne orientovaný F. Udržal. So začiatkom jeho vlády sú spojené dve vynútené zmeny. Dvadsiateho siedmeho februára 1929 odvolala ľudová strana M. Gažíka a na čele ministerstva unifikácie ho nahradil L. Labay.²⁸ Týždeň pred touto zmenou sa však naplnilo dlhoročné želanie prezidenta Masaryka, aby sa z politickej scény vzdialil M. Hodža.²⁹ Dvadsiateho februára 1929 totiž podal demisiu a novým ministrom školstva a národnej osvety sa stal A. Štefánek. Okrem iných zasahovanie do kompetencií ministerstva zahraničných vecí, čím vyvrcholil dlhoročný spor M. Hodžu s E. Benešom, sa tak stalo aj kvôli dohode M. Hodžu s ostrihomským arcibiskupom. Na základe nej mali byť arcibiskupské statky na Slovensku vyčlenené z pozemkovej reformy.³⁰ Hodžovu rezignáciu označili ľudáci ako jeho politické taktizovanie, spojené s klesajúcou popularitou v jeho vlastnej strane, a jeho odchod ako čiastočné víťazstvo V. Šrobára.³¹ Súčasne však správne konštatovali, že „*Hodžovu porážku pripravili hradné kruhy a že ako primum movens stojí kdesi v úzadi osoba, ktorá je už od rokov v tuhom spore s Hodžom*“,³² čím mali zjavne na mysli ministra zahraničných vecí E. Beneša.

Otras Hodžovej pozície v agrárnej strane bol umocnený aj Šrobárovými memoármi o udalostiach okolo utvárania republiky s názvom *Osvobodené Slovensko*.³³ V nich Šrobár Hodžu obvinil, že bez mandátu československej vlády rokoval v Budapešti s maďarskými politikmi o zotrvaní Slovenska v Uhorsku. Šrobárovi argumenty využívali taktiež Hodžovi protivníci, okrem iných s pocitom odplaty aj ľudáci. Hodžovu činnosť na ich základe klasifikovali ako vlastizradu a požadovali zakročenie rovnakým spôsobom, ako v prípade svojho poslanca V. Tuku.³⁴ Ochotne sa pridali na stranu svojho niekdajšieho najväčšieho politického rivala a citovaním útočiacich článkov Šrobára, preberaných z *Lidových novín*, ospravedlňovali jeho krok nie úmyslom na Hodžu a agrárnu stranu útočiť, ale ju posilniť.³⁵ Toto však vyvracia Milan Zemko, keď tvrdí, že prvoradou úlohou spisu nebolo podať svedectvo o dianí počas prevratu, ale útok na hlavného straníckeho súpera.³⁶

²⁸ Zaujímavé, ale na druhej strane aj charakteristické pre riešenie vnútrostraníckych sporov, je vo veci odstúpenia M. Gažíka argumentovanie *Slováka*. Podľa neho išlo o dobrovoľný akt predovšetkým zo zdravotných a existenčných dôvodov. M. Gažík, uviedol *Slovák*, vlastnil v Bratislave advokátsku kanceláriu, ktorá jeho odchodom na post ministra utrpela ujmu v značnej miere. Jedným dychom však ten istý článok neskôr uvádza výpoveď samotného M. Gažíka, ktorý okrem iného potvrdil: „*Podrobujem sa disciplíne svojej strany vo všetkom.*“ Juriga a Tománek ako rozvratníci. In *Slovák*, roč. 11, 17. 3. 1929, č. 48, s. 1.

²⁹ Národní archiv Praha, f. Švehla Antonín, kart. 2, inv. č. 146, List T.G. Masaryka zo dňa 22. 4. 1927.

³⁰ UHLÍŘ, Dušan. Konec vlády panské koalície a republikánska strana v roce 1929. In *Československý časopis historický*, roč. 18, 1970, č. 6, s. 556.

³¹ Minister (?) Hodža odchodí na dovolenú. In *Slovák*, roč. 11, 21. 2. 1929, č. 43, s. 1.

³² Nový minister školstva a nár. osvety. In *Slovák*, roč. 11, 22. 2. 1929, č. 44, s. 1.

³³ ŠROBÁR, Vavro. *Osvobodené Slovensko : pamäti z rokov 1918 - 1920*. Praha : Čin, 1928.

³⁴ Zastaralá zrada? In *Slovák*, roč. 11, 9. 1. 1929, č. 7, s. 1.

³⁵ Šrobár contra Hodža. In *Slovák*, roč. 11, 23. 1. 1929, č. 19, s. 1.

³⁶ Referát M. Zemka na medzinárodnej vedeckej konferencii o V. Šrobárovi konanej dňa 25. 10. 2005 v Bratislave. Prevzaté od: HANULA, Matej. Milan Hodža - prvý muž agrárnej strany na Slovensku v 20. rokoch 20. storočia. In PEKNÍK, Miroslav (ed.). *Milan Hodža a agrárne hnutie*. Bratislava : Ústav politických vied SAV, 2008, s. 72.

Zásah pražského vedenia, ktoré si uvedomovalo, že za Hodžu nemá na Slovensku žiadnu náhradu, ako znie informácia Kancelárie prezidenta republiky o vnímaní B. Bradáča,³⁷ ovplyvnil výsledky bratislavskej straníckej schôdze a napokon ukončil vnútrostranícke spory. Hodžu uznalo vedenie strany nepostrádateľným a podobne nebolo zakročené ani voči ďalším Hodžovým spolupracovníkom F. Sedovi a K. Huškovi, čím si táto skupina na Slovensku udržala svoje pozície.

Charakteristickým javom vnútrostraníckej politiky boli nielen v ľudovej strane rôzne záujmové skupiny, motivované viac-menej vlastnými politickými ambíciami ich predstaviteľov, ale aj vzájomnou osobnou nevraživosťou.³⁸ Už po úspešných parlamentných voľbách v roku 1925 a v súvislosti s rokovaniami o možnom vstupe do vlády narastala v ľudovej strane nespokojnosť „staroslovenskej skupiny“, a to v súvisi s tým, že sa vedúce posty v strane postupne obsadzovali ľuďmi bez slovenskej národnej minulosti a presvedčenia.³⁹ V čase Hlinkovej neprítomnosti na Slovensku sa v českej tlači objavili informácie o vnútrostraníckom boji dvoch prúdov – Tukovho a Jurigovho, ktoré tlačili na Tisa. Vtedy to ľudová strana prostredníctvom J. Siváka vyvrátila.⁴⁰

Neskôr v kontexte Tukovej aféry táto nespokojnosť presiahla hranice strany, čo nemohlo ujsť ani redaktorom agrárnej tlače.⁴¹ Z národného hľadiska bola informácia o vylúčení F. Jurigu a F. Tománka z ľudovej strany „pre nedisciplínu, pre neposlušnosť a pre stále rozbíjanie strany“ prijatá negatívne.⁴² Pre agrárnikov však bolo vysvetlenie podané ľudovou stranou neúplné a nepravdivé. I preto rozhodnutie užšieho výkonného výboru charakterizovali ako „rozhodnutie Tukovo a v duchu tukoviny, ktorá posadla Hlinku a jeho prostredníctvom všetky ľudácke výkonné orgány strany“.⁴³ S veľkým nadšením použili článok F. Jurigu, ktorý mal byť uverejnený v *Slovenských ľudových novinách* a ktorého podstatou bola Jurigova osobná výpoveď o jeho vylúčení zo strany i o politike A. Hlinku. Juriga ho v ňom nazval „Assasinom“ (vrahom – pozn. autor), „lebo viac krivdí národu a nám... je politickým zbojníctvom a politickou vraždou, čo tento chlap chce páchať na národe a na nás.“ Spochybnil svoje a Tománkove vylúčenie, ktoré podľa neho neprebehlo podľa platných noriem a priznal, že po začatí procesu voči V. Tukovi a „tukovine“ si bol vedomý následkov svojho kroku. Podľa neho „záležalo hlavne na tom, aby Tukovi prívrženci neurobili z tohto veľkého Mađara – vinníka slovenského mučeníka, o čo sa skutočne silou-mocou najmä A. Hlinka, P. Macháček a J. Sivák pričiňovali“.⁴⁴ Podľa agrárnikov

³⁷ AKPR, f. KPR, kart. 156, T 606/26.

³⁸ K tejto problematike v rámci HSLS pozri: HERTEL, Maroš. Rozpory v HSLS v 20. rokoch 20. storočia. In LETZ, Róbert, MULÍK, Peter, BARTLOVÁ, Alena (zost.). *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 - 1945*. Martin : Matica slovenská, 2006, s. 181-195.

³⁹ LETZ, Róbert. Hlinkova Slovenská ľudová strana (Pokus o syntetický pohľad). In LETZ, Róbert, MULÍK, Peter, BARTLOVÁ, Alena (zost.). *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 - 1945*. Martin : Matica slovenská, 2006, s. 46-47.

⁴⁰ Paláčová revolúcia. In *Slovák*, roč. 8, 16. 6. 1926, č. 133, s. 1.

⁴¹ Jedno - druhé. In *Republikán župy Podtatranskej*, roč. 11, 9. 2. 1929, č. 6, s. 1; Z ľudovej strany. In *Republikán župy Podtatranskej*, roč. 11, 9. 10. 1929, č. 42, s. 4.

⁴² Futrinka. In *Republikán župy Podtatranskej*, roč. 11, 23. 2. 1929, č. 8, s. 1.

⁴³ V Ružomberku potvrdili vylúčenie Jurigu a Tománka zo strany. In *Slovenský denník*, roč. 12, 19. 2. 1929, č. 42, s. 1.

⁴⁴ Článok, poznačený zatrpknutosťou a rozhorčením, obsahoval aj vážne obvinenia A. Hlinku. Podľa

išlo zo strany ľudákov len o snahu vzbudiť „*dojem jednoty*“ všetkých proti Jurigovi a Tománkovi, pretože ľudáci sa mali v tejto súvislosti vôbec zmieniť o liste „*bratislavských Slovákov – ľudákov*“, v ktorom navrhli Tukove vylúčenie.⁴⁵ Na druhej strane ani Hlinkovci neostali Jurigovi a Tománkovi nič dlžní. Na svojich stránkach ich obvinili z toho, že obaja sa stali hospitantmi agrárneho klubu, čo vzápätí agrárici dementovali⁴⁶ a zároveň upozornili na skutočnosť, že Tukove krídlo v strane podporovali opozičné ľavicové politické strany so snahou rozbiť občiansku koalíciu a zatlačiť vedenie ľudovej strany ešte pred rozsudkom v procese s Tukom do takej situácie, ktorá znemožní ich ďalšie zotrvanie vo vláde, čo by na druhej strane otvorilo vládne dvere socializmom. Práve im prišlo vystúpenie Jurigu a Tománka nevhod, pretože by to znamenalo záchranu strany a jej účasti vo vláde.⁴⁷

Táto problematika bola ďalej rozvinutá aj o vzájomnú komunikáciu medzi kňazmi na politickej scéne. Hlavný a zodpovedný redaktor týždenníka *Republikán župy Podtatranskej* Ján Janček⁴⁸ rozvrat v ľudovej strane nevnímal „*ako boj politických predstaviteľov, ale ako boj kňazov*“ a konštatoval, že „*do politiky nepatrí náboženstvo, lebo tým nie politika, ale náboženstvo trpí*“.⁴⁹ Tomuto problému bol venovaný špeciálny priestor zvlášť pred voľbami 1929.⁵⁰ Na zhromaždeniach bola prijímaná rezolúcia, adresovaná biskupskému zboru, aby zakročil proti vzájomnému očierňovaniu a nedôstojnému spôsobu politického boja katolíckych kňazov A. Hlinku, F. Jurigu, F. Tománka, K. A. Medveckého, P. Brišku a ďalších.⁵¹

K podobným prejavom nespokojnosti, vyplývajúcim skôr z nesplnených osobných ambícií, môžeme zaradiť tiež prípad Eduarda Skalského, farára v Brutovciach, ktorý bol od roku 1918 členom ľudovej strany. Neskôr, pred voľbami do krajinského zastupiteľstva, prestúpil do Československej strany ľudovej, aby sa zase pred parlamentnými voľbami v roku 1929 politicky preorientoval a vyvíjal silnú agitačnú činnosť v prospech maďarských kresťanských socialistov. Všetky spomínané presuny boli podľa správy Prezídia Krajinského úradu v Bratislave motivované sklamaním z toho, že ani jedna z predchádzajúcich strán ho nekandidovala do senátu. Na základe správy četníckej stanice v Spišskom Podhradí však bola pohnútkou pre

Jurigu „*prijal peniaze pod spôsobom cenných papierov od maďarskej vlády, prijal maďarské peniaze pod spôsobom pôžičky od maďarskej košickej kapituly, zradil a predal slovenský národ tým, že dôveru ľudu predal do rúk maďarskému veľkostatkárovi, nevyúčtoval cestu v Amerike, poškodil Spolok sv. Vojtecha*.“ Juriga navrhuje bojkot Slovákov a Čechov proti Hlinkovi. In *Slovenský denník*, roč. 12, 1. 3. 1929, č. 51, s. 2.

⁴⁵ Ludáci žiadali vylúčiť Tuku zo strany. In *Slovenský denník*, roč. 12, 2. 3. 1929, č. 52, s. 2.

⁴⁶ O mandátoch dr. Jurigu a Tománka rozhodne volebný súd. In *Slovenský denník*, roč. 12, 8. 3. 1929, č. 57, s. 1.

⁴⁷ Hlinkovci-Tukovci pred rozhodnutím – nad svojim osudom... In *Slovenský denník*, roč. 12, 17. 2. 1929, č. 41, s. 1.

⁴⁸ Ján Janček (1881 – 1933), slovenský politik. Od roku 1919 člen a funkcionár agrárnej strany, v rokoch 1918 – 1925 poslanec a v rokoch 1929 – 1933 senátor v Národnom zhromaždení. Prívrženec československej národnej jednoty, čechoslovakizmu, centralistickej politiky. Od roku 1927 starosta Ružomberka. Zakladateľ, majiteľ a vydavateľ (1913 – 1933) týždenníka *Slovenské hlasy*. In *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990) : II. zväzok E-J*. Martin : Matica slovenská, 1987, s. 520.

⁴⁹ JANČEK, Ján. Politická situácia. In *Republikán župy Podtatranskej*, roč. 11, 13. 4. 1929, č. 15, s. 1.

⁵⁰ Nedôstojné politizovanie dôstojných pánov. In *Republikán župy Podtatranskej*, roč. 11, 24. 10. 1929, č. 46, s. 3.

⁵¹ Katolíci na Spiši. In *Republikán župy Podtatranskej*, roč. 11, 24. 10. 1929, roč. 11, č. 46, s. 5.

jeho horlenie za maďarských kresťanských socialistov vzdorovitost voči A. Hlinkovi a nesúhlas s personálnou straníckou politikou, keď výberom kandidátov zo svojho okolia Hlinka obchádzal pre ľudovú stranu prosperujúcu v oblasti Spiša. Správa však spomína aj ďalší dôvod, ktorým mala byť Skalského nespokojnosť s doterajším miestom pôsobenia. Preto si chcel vynútiť od biskupa J. Vojtaššáka preloženie do inej farnosti.⁵²

Je známe, že na začiatku roku 1928 bola v *Slovákovi* publikovaná filozoficko-štátoprávna úvaha V. Tuku, podľa ktorej mal 30. októbra 1928 vzniknúť na Slovensku vacuum iuris (bezprávný stav). Tuka v nej vychádzal z tajnej klauzuly Martinskej deklarácie, podľa ktorej Slováci vstúpili do spoločného štátu s Čechmi len na skúšku desiatich rokov, po ktorých sa majú opäť a natrvalo rozhodnúť, či chcú v tomto zväzku ostať aj naďalej, či vytvoria samostatný štát alebo spoločný štát s iným národom.⁵³ Tento článok stojí na začiatku jednej z najväčších politických afér, ktorá nielen v ľudovej strane spôsobila vážnu krízu. Aj preto jej zvýšenú pozornosť venovala tlač na všetkých úrovniach.

Regionálny agrárnik *Republikán župy Podtatranskej* o tom priniesol správu 21. januára 1928. V článku s názvom *Novoročný dar ľudákov Slovensku* konštatoval, že ide len o aktivitu V. Tuku, ktorá nekorešponduje so zameraním koalície ľudovej strany.⁵⁴ Z politicky neškodnej úvahy, ako ju spočiatku označila štátna cenzúra, sa však postupom roku 1928 stala vhodná materiál diskreditácie Hlinkovej slovenskej ľudovej strany a jej zásadného programu – autonómie Slovenska podporovanej maďarskou irredentou. Vládne strany preto žiadali od svojho koaličného partnera oficiálne stanovisko k afére. To na parlamentnej pôde odznelo z úst jej podpredsedu J. Budaya.⁵⁵

Dvadsiateho štvrtého marca však tie isté noviny publikovali uznesenie klubu poslancov a senátorov ľudovej strany: „*Kým o údajne vlastizradnej činnosti dr. Tuku nebudú predložené kluby, potažne verejnosti dôkazy, aby ich klub mohol posúdiť, všetky invektívny národu slovenskému nepriateľskou tlačou rozširované a či už slovenskú ľudovú stranu alebo horeoznačeného poslanca urážajúce, klub považuje za púhu predvolebnú stranícko-politickú agitáciu a s týmito útokmi zaoberať sa zvrubnejšie pokladá za bezpredmetné. Interpretovať úsilie slovenskej ľudovej strany uskutočniť politickú autonómiu na Slovensku v takom zmysle, ako by ľudová strana pri svojom snažení použiť chcela nezákonných prostriedkov, je zlomyseľné.*“⁵⁶

Agrárici v priebehu roka 1928 uverejňovali príspevky, v ktorých dokazovali neexistenciu tajnej klauzuly Martinskej deklarácie, pričom sa odvolávali aj na závery súdneho sporu z roku 1926. Vtedy bratislavský mestský súd rozhodoval tlačový spor medzi Jurom Kozom Matejovom ako bývalým redaktorom *Slováka* a šéfredaktorom *Slovenského denníka* Karolom Hušekom v otázke Martinskej deklarácie. Podstatou

⁵² Štátny archív v Prešove – Špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči, f. Okresný úrad v Levoči, kart. 18, inv. č. 331, č. 354/1930. K politickému pôsobeniu E. Skalského pozri napr. MARTÁK, Michal. Vplyv politických aktivít Eduarda Skalského na život v medzivojnových Brutovciach. In CHALUPEC-KÝ, Ivan (zost.). *Z minulosti Spiša* : ročenka Spišského dejepisného spolku v Levoči : XXI. ročník, 2013. Levoča : Spišský dejepisný spolok, 2013, s. 181-191.

⁵³ V desiatom roku Martinskej deklarácie. In *Slovák*, 1. 1. 1928, roč. 10, č. 1, s. 3-4.

⁵⁴ Novoročný dar ľudákov Slovensku. In *Republikán župy Podtatranskej*, roč. 10, 21. 1. 1928, č. 3, s. 1.

⁵⁵ Dostupné na: <<http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/142schuz/s142002.htm>> [cit. 14. 2. 2009]

⁵⁶ Ludáci. In *Republikán župy Podtatranskej*, roč. 10, 24. 3. 1928, č. 12, s. 1.

sporu bol otvorený list A. Hlinku rakúskemu kancelárovi Dr. Ramekovi, v ktorom A. Hlinka vystúpil proti skutočnosti, že v Rakúsku píšú slovo Československo bez spojovníka. V liste okrem iného A. Hlinka tiež tvrdil, že Martinská deklarácia obsahovala tajnú klauzulu, podľa ktorej sa môžu Slováci po desiatich rokoch s Čechmi rozísť. Hušek poprel existenciu klauzuly a všetky tvrdenia označil za lož. Po tom, ako sa za A. Hlinku postavil Jur Koza Matejov, ktorý existenciu tajného ústneho uznesenia potvrdil, a po Hušekomom označení všetkých za luhárov, podal Koza Matejov na Hušeka žalobu.⁵⁷ Hušeka súd žaloby zbavil. Agrárnická tlač v hodnotení procesu sústredila pozornosť na V. Tuku, výrok súdu označila ako „*jeho mravnú popravu*“.⁵⁸ V procese, výsledok ktorého agrárici interpretovali ako porážku ľudákov, V. Tuka priznal spoluúčasť na koncipovaní listu. Odvolával sa pritom na reč F. Jurigu, ktorú mal pri príležitosti oslavy päťdesiatich narodenín, ako i na súkromný rozhovor Kozu s Medveckým, na základe čoho Tuka nadobudol presvedčenie, že tajná klauzula spomínanej deklarácie skutočne jestvovala.⁵⁹ Neúspech v dokázaní existencie tajnej klauzuly, podopretý svedectvom účastníkov martinského zhromaždenia, znamenal podľa hlinkovcov pre ľudovú stranu skúsenosť, že ona „*je vlastne jedinou reprezentantkou slovenskej národnej myšlienky*“.⁶⁰

V lete roku 1929 sa aféra ohľadom procesu proti V. Tukovi stala predmetom intenzívnejších diskusií a na stránkach periodík sa jej venovalo čoraz viac pozornosti.⁶¹ Súdny proces, ktorý sa začal 30. júla, trval až do doby pred parlamentnými voľbami v októbri 1929 a skončil sa Tukovým odsúdením.⁶²

Hrozby predsedníctva HSLŠ o tom, že jej ministri opustia vládu ešte pred voľbami, sa naplnili 8. októbra 1929, keď sa v dvoch vládných rezortoch uskutočnila zmena. Obaja zástupcovia ľudovej strany, J. Tiso a L. Labaj, odstúpili a správou ich rezortov boli poverení minister sociálnej starostlivosti J. Šrámek a minister školstva A. Štefánek. Definitívni nástupcovia neboli menovaní, pretože obaja bývalí ministri odstúpili nie z vlastných osobných príčin, ale aby vyhovelí uzneseniu svojej strany, ktorá opustila vládu a nastúpila na cestu opozičnej politiky. V tejto súvislosti je dôležité poznamenať, že ľudová strana neopustila koalíciu z principiálnych dôvodov svojho programu, pretože bola v koalícii so siedmimi stranami, kde bol kompromis viac ako nutný, ale kvôli jednej osobe, V. Tukovi.

I keď išlo o politický proces, ktorý sa viedol účelovo a nepochybne mal za cieľ diskreditáciu ľudovej strany a myšlienky autonómie Slovenska v spojení s maďar-

⁵⁷ Spor o tajnú klauzulu martinskej deklarácie. In *Slovenský denník*, roč. 9, 8. 4. 1926, č. 82a, s. 1-2.

⁵⁸ Spor o tajnú klauzulu martinskej deklarácie. In *Slovenský denník*, roč. 9, 10. 4. 1926, č. 84a, s. 3.

⁵⁹ Spor o tajnú klauzulu martinskej deklarácie. In *Slovenský denník*, roč. 9, 8. 4. 1926, č. 82a, s. 1-2.

⁶⁰ My a oni. In *Slovák*, roč. 8, 11. 4. 1926, č. 81, s. 1.

⁶¹ Príkladom môžu byť články súvisiace s procesom, ktoré uverejnil *Republikán župy Podtatranskej*: Tuka a Ľudová strana, roč. 11, 3. 8. 1929, č. 31, s. 1; Tuka, Mach a Sznaczký pred súdom, roč. 11, 3. 8. 1929, č. 31, s. 2; 28. októbra 1928 chcel Tuka vrátiť Slovensko Maďarom, roč. 11, 3. 8. 1929, č. 31, s. 4-5; Tukov proces, roč. 11, 10. 8. 1929, č. 32, s. 2; Tuka a Maďarsko, roč. 11, 17. 8. 1929, č. 33, s. 1; Tuka pred súdom, roč. 11, 17. 8. 1929, č. 33, s. 2-3; Ako povstávajú politické legendy, roč. 11, 31. 8. 1929, č. 35, s. 1; Tuka pred súdom, roč. 11, 31. 8. 1929, č. 35, s. 2; Tajný fond Tukov, roč. 11, 7. 9. 1929, č. 36, s. 2; Tuka súdom uznaný za vinného a odsúdený na 15 rokov káznice, roč. 11, 5. 10. 1929, č. 41, s. 1.

⁶² Tuka súdom uznaný za vinného a odsúdený na 15 rokov káznice. In *Republikán župy Podtatranskej*, roč. 11, 5. 10. 1929, č. 41, s. 1.

skou iredentou,⁶³ nikto nemohol od ľudovej strany žiadať, aby Tuku zatratila ešte predtým, ako rozsudok nadobudne právoplatnosť. Dovtedy mohli ľudáci pochybovať o jeho vine. Avšak demonštrovanie proti rozsudku postavením kandidatúry muža odsúdeného pre velezradu a prípravu úkladov proti republike – stranou, ktorá sa hlásila k štátu, i keď si vyhradzovala uplatňovanie svojho autonomistického programu, bolo podstatnou chybou. Koaličné strany preto mohli od ľudovej strany vyžadovať, aby Tukovu kandidatúru odvolala. HSLS sa však nechala uniesť svojim temperamentom a svoju štátotvornosť, alebo ako tomu hovorili ľudáci, svoju vládotvornosť, podriadila V. Tukovi.

Po prehlbení vládnej krízy v súvislosti s menovaním K. Viškovského za ministra obrany a následných nezhodách s ostatnými členmi vlády – predovšetkým po negatívistickom postoji Československej strany ľudovej na čele s J. Šrámkom, k čomu prispela aj aféra s V. Tukom – boli na 27. októbra 1929 vypísané predčasné parlamentné voľby.⁶⁴

Tomu zodpovedala aj skrátaná predvolebná kampaň. Počas nej bola Hlinkova slovenská ľudová strana agrárnou tlačou predstavovaná voličom ako „*neslovenská, cudzia, ktorej ani zďaleka nie je cieľom upevniť a zachovať to, čo nám vytvorila revolúcia. Naopak, strana ľudová hneď po prevrate stala sa útulňou všeliakých nespolahlivých ľudí, ba zriadila si veľkovýrobu na prerábanie maďarónov, ... z týchto odvekých odporcov všetkého slovenského „zástupcov a zástancov slovenského národa“ poslancov národného shromaždenia. Ludová strana úplne zkynožila našu slovenskú národnú myšlienku medzi ľudom... Heslom „Za Boha a za národ“ zavádzali ľud, ktorý zostrašený peklom slepo im veril, že len ten človek bude spasený, ktorý je členom ľudovej strany... Vodca a zakladateľ strany zaslepený túhou za slávou a mamonom nezbadať do dnes, aké rozvratné živly vychováva jeho strana... Spiritus rektor ľudovej strany, mozog a hybná sila strany, ten „hlboko nábožensky založený, až do prachu zeme pobožný, najväčší Slovák ľudovej strany“ Béla Tuka... sa spájal s nepriateľmi nášho štátu, šponoval v prospech Maďarov.“⁶⁵ Po Tukovom znevážení stavila agrárna strana v boji o hlas slovenského voliča predovšetkým na kritiku protislovenského charakteru ľudovej strany, ktorá „*sa zastávala a zastáva človeka, ktorý urobil najväčší zločin na našom národe*“, pričom voľby predstavovala ako „*viac národné ako politické*“⁶⁶ a všetkých ľudákov paušálne bifagovala za tých, ktorí podporujú „*politiku iredenty, šponstva, zrady a maďarsko-džentrickej reakcie*“.⁶⁷ Kampani zo strany agrárnikov nechýbalo ani obligátne odsudzovanie angažovanosti katolíckych kňazov v predvolebnom bo-*

⁶³ LETZ, Róbert. Hlinkova Slovenská ľudová strana (Pokus o syntetický pohľad). In LETZ, Róbert, MULÍK, Peter, BARTLOVÁ, Alena (zost.). *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 - 1945*. Martin : Matica slovenská, 2006, s. 48.

⁶⁴ *Národní shromáždění republiky Československé v druhém desetiletí (1928-1938)*. Praha : Předsednictvo poslanecké sněmovny a předsednictvo senátu, 1938, s. 829.

⁶⁵ Povedomý Slovák nemá miesta v ľudovej strane. In *Republikán župy Podtatranskej*, roč. 11, 9. 10. 1929, č. 42, s. 3.

⁶⁶ Ohlas k roľníkom a roľníckam revúckej doliny. In *Republikán župy Podtatranskej*, roč. 11, 12. 10. 1929, č. 43, s. 1.

⁶⁷ „Menej politiky – viac chleba!“ In *Republikán župy Podtatranskej*, roč. 11, 19. 10. 1929, č. 45, s. 1.

ji,⁶⁸ informovanie o praktikách a klamstvách ľudákov,⁶⁹ o krvavých predvolebných zhromaždeniach spôsobených ľudákmi.⁷⁰

Ludová strana v predvolebnej kampani sústredila pozornosť na rezort školstva, spravovaný agrárnikmi. Zdôrazňovala jeho protikatolícky a protináboženský charakter, čo argumentovala snahou o pošťatnenie katolíckych škôl, ako aj nedostatčným vyriešením pomeru so Svätou stolicou.⁷¹ V spojitosti s aférou okolo bratislavského pozemkového úverného ústavu a jeho predsedu P. Maceka⁷² a v súvisi s úplným odstúpením jedného z popredných členov agrárnej strany – starostu Bratislavy L. Okánika z politiky, necelé dva týždne pred voľbami – bola agrárna strana vnímaná ako korupčnická. Rovnako ako niektoré socialistické noviny, aj *Slovák* uverejnil Okánikov list,⁷³ v ktorom charakterizoval atmosféru v agrárnej strane na Slovensku od roku 1921, keď prevzal vedenie politickej moci na Slovensku M. Hodža. Podľa neho „*tento systém na Slovensku nebol ničím iným, ako dlhým radom korupčných afér a celá pozemková reforma, lesné hospodárstvo a predaje, nacionalizácia peňažných ústavov a podnikov diala sa len v prospech nepriateľských cudzincov a nie v prospech slovenského národa*“.⁷⁴ Obsah tohto listu predsedníctvo strany nijako nevyvrátilo. Podľa ľudákov L. Okánik len potvrdil ľudákmi dlhší čas dokazovanú skutočnosť o zneužívaní pozemkovej reformy politickou skupinou „*zbytkošov, korupčníkov a zavádzáčov ľudu*“, ako označil agrárnikov, na úkor prostých ľudí, a to zvlášť po tom, ako sa slovenské krídlo agrárnej strany dostalo pod vplyv a vedenie M. Hodžu.⁷⁵ Tieto tvrdenia však vyvrátilo české agrárnické periodikum *Venkov*, ktoré odchod L. Okánika označilo za klasickú predvolebnú senzáciu s úsilím vyvolať zmätok v jednotnej republikánskej strane. Napriek týmto snahám v strane nedochádzalo k žiadnemu rozkolu a naopak, strana, ktorá ako jediná na Slovensku robila veľkú prácu pre štát, na Slovensku vedená M. Hodžom rástla a získavala bývalých ľudákov a komunistov.⁷⁶

Voľbám bola pripisovaná zvláštna dôležitosť aj zo zahraničnopolitického zreteľa, pretože len niekoľko dní pred nimi bol poslanec ľudovej strany V. Tuka odsúdený na 15 rokov väzenia. Následkom toho podali slovenskí ministri demisiu, čo nevniešlo pokoj ani do národnostných pomerov v ČSR. Odsúdený V. Tuka bol totiž v zahraničí vnímaný ako ten, ktorý chce oslobodiť utláčaných Slovákov, čím bolo vysvetľované aj obraňujúce postavenie samotnej ľudovej strany. Aj z tohto hľadiska mali

⁶⁸ Slovenský ľud proti podkopávaniu viery katolíckymi kňazmi. In *Slovenský denník*, roč. 12, 13. 10. 1929, č. 236, s. 3.

⁶⁹ Žilina nechce ľudákov. In *Slovenský denník*, roč. 12, 22. 10. 1929, č. 243, s. 5.

⁷⁰ Hlinka rečnil – tiekla krv. In *Slovenský denník*, roč. 12, 23. 10. 1929, č. 244, s. 4.

⁷¹ Katolík nemôže hlasovať na agrárnu stranu. In *Slovák*, roč. 11, 9. 10. 1929, č. 229, s. 3.

⁷² Agrárci sa topia v bahne. In *Slovák*, roč. 11, 13. 10. 1929, č. 233, s. 3.

⁷³ Tu chceme upozorniť na niekoľko súvislostí. Načasovanie listu dva týždne pred voľbami pôsobí dojmom prvoplánovitosti a môže byť umocnené sklamaním vyplývajúcim z Okánikovho obídienia a nekandidovania. Navyše v tomto období vrcholil dlhoročný spor medzi hlavnými straníckymi rivalmi Hodžom a Šrobárom, na základe čoho môžeme predpokladať, že vnútrostranícke napadnutie, spochybňovanie Hodžovho vedenia strany a súčasne obhajoba „veľkého diela Masaryka na Slovensku“ sú prejavom určitého príklonu Okánika k skupine kritikov na čele so Šrobárom.

⁷⁴ Dr. Ludevít Okánik vystúpil z republikánskej strany. In *Slovák*, roč. 11, 15. 10. 1929, č. 234, s. 1.

⁷⁵ Chceli roľnícky ľud najprv ožobračiť, aby ho mohli zotročiť. In *Slovák*, roč. 11, 17. 10. 1929, č. 236, s. 1.

⁷⁶ Žádný rozvrat v republikánské straně na Slovensku. In *Venkov*, roč. 24, 16. 10. 1929, č. 242, s. 1.

voľby ukázať silu Slovákov, ktorá mala byť demonštrovaním proti nespravodlivému odsúdeniu Tuku. Posilnenie pozícií ľudovej strany by v takom prípade mohlo byť podnetom k novému nepokoju v strednej Európe a k požiadavke Maďarov o revíziu Trianonskej zmluvy.

Je známe, že všetko však dopadlo inak. Voľby jasne ukázali, čo naznačovali parlamentné voľby v roku 1925 a krajské voľby z decembra roku 1928. Aj napriek strate približne 83 tisíc hlasov⁷⁷ dostala HSLŠ takmer polovicu všetkých slovenských hlasov. Obstála teda víťazne, porážku utrpela len v Košickej župe, kde V. Tuka pre opätovné zvolenie nedostal potrebný počet hlasov. Rozhodujúcu prehru utrpeli komunisti a naopak, z volieb vzišli posilnení československí sociálni demokrati, národní socialisti. Pozíciu najsilnejšej strany v republike si upevnila agrárna strana, jej slovenské kídlo však ani zďaleka nezaznamenalo taký veľký vzrast, na aký si trúfali jeho vodcovia M. Hodža a V. Šrobár, ktorí by radi stáli aj na čele Slovenska.

Staronové opozičné postavenie bolo pre – Tukovým procesom zdiskreditovanú – ľudovú stranu podľa M. Sahuľčika „prirodzenejším chlebom“ a prostriedkom pre mohutnenie strany, autonomistického tábora a pre dosiahnutie konečného cieľa. Ním bola zmena ústavy zakomponovaním Pittsburskej dohody do jej obsahu, k čomu „*pražské vladárenie nepomôže*“. Vládnú spoluprácu s agrárnikmi označil za umelú, násilnú a za „*rafinovane zakrytý útok na ľudovú stranu*“, o čom svedčil ich prístup k prípadu V. Tuku a vo volebnej kampani. Preto najväčšou satisfakciou pre ľudovú stranu bol „*Hodžov pád*“.⁷⁸

Ľudová strana sa po Tukovom odsúdení, neúspešných voľbách a hlavne po odmietavom stanovisku československých strán v otázke vstupu ľudákov do vlády ocitla v ťažkom položení, prežívala ideovú, organizačnú aj finančnú krízu. Osobné zmeny v roku 1929 sa dotkli viac ako štvrtiny poslancov ľudovej strany. Žiadnu inú politickú stranu niečo podobné nepostihlo. V. Tuka bol vo väzení, M. Gažík bol nútený vzdať sa ministerského kresla, poslanec P. Macháček funkcie hlavného tajomníka. Pre protitukovskú činnosť či zmýšľanie F. Juriga a F. Tománek stranu opustili. O tomto vnútrostraníckom procese ľudovej strany sa hovorilo ako o očiste.⁷⁹ J. Sivák sa stal šéfredaktorom *Slováka*, redaktormi mladí slovenskí absolventi. Zmena sa udiala taktiež na poste generálneho tajomníka strany, ktorým sa stal M. Sokol. Jeho dielom bol nový organizačný poriadok, prijatý na ružomerskom zjazde ľudovej strany 28. januára 1930.⁸⁰

⁷⁷ Ľudová strana pripisovala straty voličských hlasov trojročnej „vládotvornosti“ a perzekúciám voči strane a jej vedúcim predstaviteľom. Možno hovoriť o porážke Tukovej? In *Slovák*, roč. 11, 3. 11. 1929, č. 249, s. 1.

⁷⁸ V novej pozícii. In *Slovák*, roč. 11, 12. 12. 1929, č. 282, s. 1.

⁷⁹ Podľa správy Kancelárie prezidenta republiky sa to prejavilo predovšetkým v zmenách okolo tlačového orgánu strany, teda v odstránení jeho administrátora J. Farkaša, v dosadení K. Mederlyho ako dozorného orgánu do redakcie a počítalo sa i so skorým odchodom J. Siváka do ústrania. AKPR, f. KPR, kart. 96, T 576/22.

⁸⁰ Podľa neho sa najvyššou inštitúciou strany stal zjazd strany. Zrušil sa širší a užší výkonný výbor a ustanovil sa výkonný výbor, pozostávajúci zo 60 volených členov, ďalej z členov pražského Národného zhromaždenia a bratislavského krajského zastupiteľstva. Okrem toho sa zriadilo 12-členné predsedníctvo, ktoré pozostávalo z poslancov, senátorov a členov výkonného výboru. Sjazd Hlinkovej slovenskej ľudovej strany v Ružomberku. In *Slovák*, roč. 12, 29. 1. 1930, č. 23, s. 1.

Zdá sa, že práve osobné ambície straníckych lídrov, ich povahy a zásluhy, ktoré si pripisovali, boli problémom a zložitou prekážkou v nožnej kooperácii, ktoré sa v konečnom dôsledku ukázali ako nepreklenuteľné. Preto aj krátke spolupôsobenie vo vládnej koalícii možno charakterizovať ako pragmatickú dohodu o momentálnej vzájomnej podpore pri presadení vlastných záujmov, ale súčasne bez poskytnutia vážnejšieho a dlhodobjšieho vplyvu na určujúce oblasti spoločenského diania. Prejavilo sa to aj v ľudákom ponúknutých ministerských miestach bez rozhodujúcejšieho vplyvu. Vzhľadom na silné postavenie a politický vplyv ľudákov na Slovensku o ne agrármici nechceli prísť aspoň v Prahe, kde to napokon pre stranícku, ale hlavne osobnú vážnosť, až na dôsledky udalostí jesene 1938, bolo kľúčové.

SUMMARY

Unusual Coalition “Cooperation”; On Contemporary Articles Concerning the Ludaks and the Slovak Agrarians in 1927 – 1929

The personal ambitions of party leaders, their characters and the merits they took credit for proved to be a problem and a serious obstacle to possible cooperation, which ultimately turned out to be unsurpassable. Thus, even a brief collaboration in the governing coalition may be characterized as a pragmatic agreement to temporary mutual support while promoting self-interests, without creating a more serious, longer-term impact on seminal areas of social life. Such a state of affairs was manifested, for example, in ministerial positions offered to the Ludaks which were in fact devoid of any decisive influence. The Ludaks had undeniable political influence in Slovakia, and the Agrarians did not want to lose this influence in Prague. This was ultimately crucial in maintaining both the party and personal standing, even with the consequences of the events of autumn 1938.

PhDr. Michal Marfák, PhD.; Katolícka univerzita, Filozofická fakulta, Katedra histórie
SK-034 01 Ružomberok; Hrabovská cesta 1
e-mail: <michal.martak@ku.sk>